

УДК [947.6:63] «1946/1956»

Н.В. Барабаш,

суіскальнік кафедры айчыннай і сусветнай гісторыі БДПУ

ПЕРАСЯЛЕННЕ ЖЫХАРОЎ З СЕЛЬСКОЙ МЯСЦОВАСЦІ БССР У КАЛІНІНГРАДСКУЮ ВОБЛАСЦЬ (1946–1956 гг.)

Уплыў арганізаваных форм міграцыі на засяленне і далейшае сацыяльна-эканамічнае развіццё Калінінградскай вобласці ў 1946 – сярэдзіне 1960-х гг. разглядалася ў абагульняльных працах расійскіх і айчынных дэмографістаў, сацыёлагаў, географістаў, эканамістаў [1]. Выключэнне складаюць асобныя навуковыя публікацыі К.А. Паспелава, Ю.У. Касцяшова, А.Ю. Бадака [2], у якіх у святле новых метадалагічных і канцэптуальных падыходаў дэталёва прааналізаваны колькасныя і якасныя змены працоўных рэсурсаў, раскрыты асаблівасці сельскагаспадарчага перасялення ў Калінінградскую вобласць.

Масавае засяленне былой Усходняй Прусіі пачалося пасля прыняцця пастанова Савета Міністраў СССР ад 9 ліпеня 1946 г. «Аб першачарговых мерапрыемствах па засяленні раёнаў і развіцці сельскай гаспадаркі Калінінградскай вобласці» [3, л. 45]. Канкрэтызуючы саюзную пастанову, Савет Міністраў БССР і ЦК КП(б)Б 20 ліпеня 1946 г. прынялі сумесную пастанову, у адпаведнасці з якой з БССР планавалася на працягу жніўня – кастрычніка 1946 г. перасяліць у Калінінградскую вобласць 2500 сем'яў калгаснікаў [4, л. 281–284]. Так, з Бабруйскай вобласці планавалася перасяліць 400 сем'яў, Віцебскай – 425, Гомельскай – 400, Мінскай –

450, Магілёўскай – 425, Палескай – 350, Полацкай – 50 [5, л. 49–51]. У пастанове падкрэслівалася неабходнасць перасялення кваліфікаваных спецыялістаў. Так, у Калінінградскую вобласць у абавязковым парадку неабходна было накіраваць 50 старшын калгасаў, 50 загадчыкаў жывёлагадоўчых ферм, 50 брыгадзіраў, 29 трактарыстаў і брыгадзіраў трактарных брыгад, 50 рахункаводаў [6, л. 10]. Кіраўніцтву абласцей рэкамендавалася арганізаваць агітацыйна-прапагандысцкую працу сярод насельніцтва, актывізаваць работу па адборы і адпраўцы перасяленцаў [3, л. 229].

Для кіраўніцтва арганізацыяй перасялення ў Калінінградскую вобласць была створана камісія, у склад якой увайшлі: першы намеснік Старшыні СМ БССР П. Лявіцкі, міністр земляробства І. Крупеня, міністр унутраных спраў З. Бельчанка. У абласцях былі створаны абласныя камісіі, якія ўзначальвалі старшыні аблвыканкамаў. Нягледзячы на актыўнасць рэспубліканскіх і мясцовых улад да 31 кастрычніка 1946 г. атрымалася перасяліць толькі 2195 сем'яў [3, л. 262]. У сувязі з гэтым СМ БССР і ЦК КП(б)Б абавязалі аблвыканкамы прыняць усе захады, якія б забяспечылі выкананне плана ва ўстаноўленыя тэрміны. Кіраўніцтва аблвыканкамаў, выконваючы патрабаванні СМ БССР, у шматлікіх выпад-

ках выкарыстоўваючы меры прымусу, а не добраахвотнасці перасялення, да канца 1946 г. выканала гэты план [3, л. 261]. І.П. Баркоў – начальнік аддзела перасялення і рэпатрыяцыі пры СМ БССР у дакладной запісцы, накіраванай Старшыні СМ СССР паведамляў, што «нягледзячы на цяжасці, з якімі прыйшлося сутыкнуцца працаўнікам перасяленых органаў, план першага пасляваеннага перасялення ў раёны Калінінградскай вобласці рэспубліка выканала, а па асобных абласцях нават перавыканала (Мінская, Гомельская, Віцебская). Па стане на 1 лютага 1947 г. з БССР у калгасы і саўгасы Калінінградскай вобласці выехала 2562 сям'і або 12 130 чалавек» [5, л. 49].

Інтэнсіўнае, плановае перасяленне працоўных рэсурсаў у Калінінградскую вобласць пачалося з 1947 г. Гэта было звязана з аднаўленнем прамысловых аб'ектаў, стварэннем калгасаў і саўгасаў. У ліпені 1947 г. СМ СССР падрыхтаваў і зацвердзіў план развіцця Калінінградскай вобласці на 1947 – 1948 – 1950 гг. Народнагаспадарчым планам было прадугледжана ажыццявіць запуск 178 прамысловых прадпрыемстваў, перавесці чыгуначную сетку, якая дасталася ад немцаў, на шырэйшую «саюзную» каляіну, аднавіць меліярацыйную сістэму, стварыць рыбапрамысловы флот, забяспечыць вобласць кваліфікаванай працоўнай сілай. Планавалася перасяліць у вобласць на працягу трох гадоў 20 тысяч сем'яў для працы ў сельскай гаспадарцы [2, с. 111–112], у тым ліку з БССР 4000 сем'яў [7, л. 48; 8; 1,5; 16–19].

Сельскагаспадарчае перасяленне ў Калінінградскую вобласць запатрабавала ад дзяржавы значных матэрыяльных укладанняў. Затраты дзяржавы, звязаныя з транспартнымі расходамі, выдачай адначасовай грашовай дапамогі ў Калінінградскую вобласць у 1949 г. склалі 2350 рублёў на адну сям'ю (сярэднестатыстычная колькасць сям'і, пераселенай у гэтыя і наступныя гады, склала 5 чалавек) [8, л. 13]. У мэтах выканання пастаўленых задач партыйнымі, саветкімі органамі і гаспадарчымі арганізацыямі была праведзена разнастайная па сваіх формах арганізацыйная і тлумачальная праца сярод насельніцтва БССР [9, л. 14]. Выкарыстоўваючы агітацыйныя матэрыялы (плакаты, лісты перасяленцаў сваім землякам, газеты), аддзелы па перасяленні ў гутарках з насельніцтвам агітавалі яго на перасяленне, распавядалі аб палёгах, якія прадстаўляюцца перасяленцам і г. д. Так, у адпаведнасці з пастановай СМ БССР ад 26 кастрычніка 1948 г. «Аб перасяленні сем'яў калгаснікаў і іншага насельніцтва з БССР у саўгасы Калінінградскай вобласці» [10, л. 23] з рэспублікі ў 1949–1950 гг. планавалася накіраваць 1000 сем'яў калгаснікаў і іншага насельніцтва, у сярэднім па сто сем'яў ад вобласці. Дзве вобласці – Мінская і Віцебская былі вызвалены ад

адпраўкі перасяленцаў [11, с. 3]. Умовы перасялення заставаліся ранейшымі, за выключэннем таго, што на гэты раз мелі права перасяляцца не толькі сем'і калгаснікаў, але рабочых і службоўцаў. На падставе распараджэння начальніка аддзела перасялення і рэпатрыяцыі пры СМ БССР І.П. Баркова ва ўсіх абласцях была наладжана агітацыйна-прапагандысцкая праца. Так, аддзел перасялення і рэпатрыяцыі Брэсцкага аблвыканкама аддрукаваў у друкарні 600 лістовак, 30 экзэмпляраў эканамічнай характарыстыкі «Калінінградская вобласць». У кожны раён, дзе праводзіўся адбор сем'яў для перасялення ў саўгасы Калінінградскай вобласці, было накіравана больш за 200 экзэмпляраў агітацыйных матэрыялаў. Аддзел перасялення і рэпатрыяцыі двойчы апавяшчаў па радыё аб палёгах і ўмовах перасялення [11, л. 4].

У выніку праведзенай працы па перасяленні ў Калінінградскую вобласць з Брэсцкай вобласці было адпраўлена 120 сем'яў [11, л. 61]. З 50 сем'яў, вызначаных планам перасялення ў I квартале ў 1950 г., з Гродзенскай вобласці было пераселена 57 сем'яў [12, л. 33–34]. Масавае жаданне перасяліцца ў Калінінградскую вобласць тлумачылася тым, што мясцовае насельніцтва было цесна звязана з перасяленцамі, якія раней выехалі ў Калінінградскую вобласць. Апошнія прысылалі землякам лісты аб добрым прыёме, уладкаванні на новым месцы. Акрамя таго, шматлікіх прыцягвалі льготы, якія дзяржава дала перасяленцам. Яны карысталіся бясплатным праездам і правазам маёмасці, ім выдавалася беззваротная грашовае дапамога (1000 рублёў – на галаву сям'і і па 300 рублёў на кожнага члена; спісваліся нядоімкі і яны вызваліліся ад падаткаў і плацяжоў на тры гады; на месцы пасялення атрымлівалі бясплатна ў асабістую ўласнасць хату з надворнымі пабудовамі і прысядзібны ўчастак у памеры 0,5 га; таксама яны маглі ўзяць доўгатэрміновую пазыку на рамонт жылля і набыццё жывёлы [3, л. 229 – 230]. Кожнай сям'і на месцах пасялення выдаваліся адно паліто, 30 м баваўнянай тканіны, 10 л газы, 10 кг солі, 40 пачак запалак, а кожнаму члену сям'і – адна пара абутку, адзін галаўны ўбор (хустка або шапка), дзве пары шкарпэтак або панчоў, 2 шпулькі нітак, 2 кг гаспадарчага мыла. Падчас пераезду бясплатна выдавалі сухую пайку на 10–15 сутак і адзін раз у суткі платны гарачы абед з дзвюх страў [3, л. 230]. Таму, калі ў абласцях рэспублікі з'яўляліся вярбоўшчыкі-ўпаўнаважаныя з Калінінградскай вобласці, шмат часу не патрабавалася на ўгаворы [13, с. 5].

Пастановы ўрада зводзіліся да таго, каб перасяляць сем'і, у якіх мелася не менш двух працаздольных. Аднак гэтыя патрабаванні сістэматычна не выконваліся.

Разам з тым адзначым, што Аддзелы перасялення падчас пагоні за выкананнем планаў

парушалі прынцыпы добраахвотнасці. У шматлікіх выпадках сярод перасяленцаў аказваліся людзі, якія не мелі адносін да сельскай гаспадаркі, некваліфікаваныя працаўнікі, фіктыўныя сем'і. У справах раённых працаўнікоў Аддзелаў перасялення неаднаразова адзначалася, што шэраг упаўнаважаных па перасяленні, з аднаго боку, у сілу сваёй неспрапрактыкаванасці, а з іншага – падчас пагоні за планаў і безадказнымі адносінамі да гэтага пытання, дапускалі да перасялення сем'і, у якіх або зусім не мелася двух працаздольных, або меліся жанчыны з малалетнімі дзецьмі, або інваліды, не здольныя выконваць цяжкую працу. Так, напрыклад, людзі, якія прыбылі ў рыбалавецкія гаспадаркі, не працавалі раней у рыбнай галіне [2, с. 105–112].

Адміністрацыя зноў створаных саўгасаў і кіраванне калгасаў Калінінградскай вобласці вялі сталую перапіску з СМ БССР і перасяленчымі органамі рэспублікі, у якіх неаднаразова прад'яўлялі прэтэнзіі беларускаму боку аб парушэннях пры адборы сем'яў. Асноўныя прэтэнзіі датычыліся таго, што пераселеныя сем'і не прыстасаваны да ўмоў працы ў сельскай гаспадарцы, а асобныя сем'і наогул не маюць у сваім складзе працаздольных. Іншы раз сустракаліся факты прыпіскі да сем'яў перасяленцаў, якія не з'яўляліся прамымі сваякамі. Так, у Віцебскай вобласці з прычыны адсутнасці кантролю за працай раённых упаўнаважаных, у Браслаўскім раёне былі выкрыты факты падробкі дакументаў і падлогі, учыненыя былым упаўнаважаным Варажэйкіным пры афармленні на перасяленне ўжо перасяляўшыхся сем'яў [14, л. 13]. Падобныя выпадкі сустракаліся і ў іншых абласцях і рэгіёнах рэспублікі. У 1950 г. з Брэсцкай вобласці ў Калінінградскую было пераселена 120 сем'яў, якія былі размеркаваны для працы ў саўгасе № 56. Аднак кіраўніцтва саўгаса звярнулася ў СМ БССР са скаргай на «недабраякасны адбор» сем'яў і патрабавала замяніць сем'і, якія не адказваюць неабходным патрабаванням, прад'яўленым да перасяленцаў [11, л. 61].

Акрамя таго, асноўная маса перасяленцаў прыбывала без сваёй гаспадаркі, парушаючы пастанову СМ СССР ад 21 красавіка 1947 г., у адпаведнасці з якой у Калінінградскую вобласць накіроўваліся толькі сем'і калгаснікаў, якія мелі ў сваім распараджэнні хатнюю жывёлу. Сем'і, якія не мелі хатняй жывёлы, павінны былі забяспечвацца ёю за кошт калгасаў. Так, кіраўніцтва па перасяленні пры СМ РСФСР паведамляла Старшыні СМ БССР П.К. Панамарэнка аб тым, што з Упраўлення па грамадзянскіх справах Калінінградскай вобласці неаднаразова паступаюць скаргі ў адрас Віцебскага і Палескага аблвыканкамаў, якія накіравалі вялікую колькасць перасяленцаў, якія не маюць у асабістым карыстанні жывёлы. Сярод перасяленцаў мелася значная колькасць сем'яў, якія адмаўляліся ўступаць

у калгас і вярталіся назад. Так, напрыклад, з Палескай вобласці двое перасяленцаў заявілі, што працаваць у калгасе не могуць і выехалі назад у БССР [3, с. 199]. Штогод сотні сем'яў вымушаныя былі пакідаць месцы перасялення з-за таго, што не адпавядалі патрабаванням адбору або іх не задавальнялі ўмовы ў месцах перасялення. Асноўны цяжар па перасяленні клалаўся на плечы раённых выканаўчых камітэтаў, раённых камітэтаў партыі і непасрэдна на саміх працаўнікоў перасяленчых органаў. Так, начальнік Упраўлення перасялення і рэпатрыяцыі пры СМ БССР адзначаў, што «раёныя працаўнікі, дзякуючы сваёй неспрапрактыкаванасці ў пытаннях перасялення і без сістэмнай працы, адбіраюць і адпраўляюць сем'і, як правіла, з тых калгасаў, адкуль лягчэй за ўсё сыходзяць людзі, г. зн. са слабых калгасаў, якія самі патрабуюць ўмацавання працоўнай сілай і калгасным будаўніцтвам [15, л. 30]. У сувязі з гэтым падкрэслівалася, што фактычна перасяленне не спрыяе арганізацыйна-гаспадарчаму ўмацаванню калгасаў, а наадварот з'яўляецца тормазам у яго развіцці. Пры разглядзе пытанняў аб перасяленні на пасяджэнні ЦК КП(б)Б адзначалася, што ўсё гэта прыводзіла да бязмэтнай траты грошай і дыскрэдытавала перасяленчую палітыку [16, л. 5].

Па даных Аддзела перасялення і рэпатрыяцыі пры СМ БССР, у гады першай пасляваеннай пяцігодкі планы перасялення ў Калінінградскую вобласць выконваліся паспяхова. Гэтаму спрыяла масава-тлумачальная праца, якую праводзілі партыйныя і савецкія органы і прадстаўнікі перасяленчых органаў. У першыя пасляваенныя гады сярод жадаючых перасяліцца асноўную масу складалі выхадцы з іншых саюзных рэспублік, якія апынуліся падчас Вялікай Айчыннай вайны на тэрыторыі БССР і былі неўладкаваны ў гаспадарча-бытавых адносінках [17, л. 3]. Так, з Баранавіцкай вобласці ў 1950 г. з 359 сем'яў, пераселеных у Калінінградскую вобласць, з мясцовага насельніцтва была адпраўлена толькі 41 сям'я, з Брэсцкай вобласці з 195 сем'яў – 26, з Гродзенскай з 188 – ні адной сям'і, Маладзечанскай – з 277 – 86 сем'яў [18, л. 6]. У надзеі здабыць гаспадарку, палепшыць сваё матэрыяльнае становішча больш за 3,5 тысяч беларускіх сем'яў у першыя пасляваенныя гады (1946 – 1950 гг.) перасяліліся ў Калінінградскую вобласць. Калі зыходзіць з таго, што сярэдняя колькасць членаў сям'і складала 4 чалавекі, то ўсяго выехала больш за 14 000 чалавек [10]. Разам з тым мясцовыя ўлады вельмі неахвотна адпускалі працаўнікоў са свайго рэгіёну. Так, напрыклад, сакратар Жабінкаўскага РК КП(б)Б не дазволіў перасяліцца грамадзяніну Коласаву па прычыне таго, што ён з'яўляецца агентам упаўнаважаным мінгазу і сакратаром пярвонай партыйнай арганізацыі [11, л. 6].

Архіўныя матэрыялы, якія характарызуюць сацыяльна-эканамічныя, бытавыя і маральна-этычныя ўмовы адаптацыі перасяленцаў у Калінінградскай вобласці, дастаткова супярэчлівыя. Некаторыя сем'і перасяленцаў, апынуўшыся на новым месцы, усяляліся ў добрыя дамы, якія заставаліся ад ранейшых гаспадароў Усходняй Прусіі – немцаў, атрымлівалі ад дзяржавы палёгкі, пазыкі на абзавядзенне сваёй гаспадаркай, уладкоўваліся на працу ў калгасы, саўгасы. Так, у 1947 г. начальнік перасяленчага аддзела Магілёўскай вобласці па выніках праверкі шэрага калгасаў Праўдзінскага раёна Калінінградскай вобласці, дзе пражывалі перасяленцы з БССР, адзначаў, што «калгаснікі пражываюць у добрых дамах, у кожнага маецца сядзіба, сад, падворак. Перасяленцы атрымалі збожжавых за адзін працадзень па 1 кг. 200 г. і шмат гародніны. Жывуць заможна» [7, л. 78–79]. У лісце сваім землякам перасяленец А. Піліпаў пісаў: «Тут у асноўным дамы былі ў тры паверхі, усюды камень, асфальт, брук, дарогі з іх. У нас, у Беларусі дарогі пясчаныя, а тут такія» [19, с. 150]. У лісце сваім землякам І. Александровіч, які перасяліўся са сваёй сям'ёй у 1949 г. з Гродзенскай вобласці ў Калінінградскую вобласць, пісаў, што «ў першы дзень нашага прыезду ўсім перасяленцам далі кватэры, выдалі неабходныя прадукты. Я атрымаў асобны дом з 3-х пакояў, кухні і ўсе неабходныя надворныя пабудовы. Пасля прыезду нам далі працу. Працуючы трактарыстам, я штомесяц зарабляю 400–500 рублёў. Таксама і ўсе перасяленцы. За час працы я набыў карову, парася, 12 штук курэй. З прысядзібных участкаў сабраў больш за 4 тоны бульбы і іншай гародніны. Усе перасяленцы, а іх было 50 сем'яў, добра ўладкаваны, атрымалі прысядзібныя ўчасткі з фруктовымі садамі, з якіх знялі багаты ўраджай. Дзяржава дае ўсім перасяленцам ільготы, нашай групе былі прадстаўлены льготы па сельгаспрадуктах на 2 гады. У саўгасе рамантуецца шмат жылых дамоў». У заключэнне ён заклікаў сваіх землякоў перасяляцца ў Калінінградскую вобласць [11, л. 26 – 27]. Прыбыўшыя ў Калінінградскую вобласць перасяленцы з Гомельскай вобласці ў лісце землякам паведамлялі, што «на 38 калгасных двароў мы маем 35 працоўных коней, стварылі малочна-таварную, авечкагадоўчую і свінагадоўчую фермы. Усе калгаснікі маюць кароў у індывідуальным карыстанні, кожная сям'я атрымала парася. Мы з упэўненасцю глядзім у будучыню, ведаем, што заўтра будзе лепш, чым сёння... Усё, што зроблена – толькі пачатак... Прыязджайце, землякі, будаваць новае жыццё...» [20, с. 45]. Адзначым, што ў такіх умовах апынуўся зусім невялікі працэнт перасяленцаў, асноўная ж маса з першых дзён свайго прыезду вымушана была сутынуцца з цяжкасцямі. У ЦК КП(б)Б, урад рэспублікі пасту-

палі шматлікія скаргі на неўладкаванасць, недахоп прадуктаў, адсутнасць прыдатнага жылля, нявыдачу абяцанай дапамогі, ільгот, разгул бандытызму [2, с. 107]. Акрамя таго, у 1947 г. вобласць паразіў голад. Так, у Калінінградскі абкам партыі штодня паступалі данясенні з Гвардзейскага раёна, у якіх паведамлялася, што ў раёне «стварылася выключна цяжкае становішча з харчаваннем», шматлікія сем'і перасяленцаў «жывуць у кепскіх умовах, людзі пухнуць ад недаядання» [2, с. 107]. Са Слаўскага раёна паведамлялі, што 40 % калгаснікаў «цалкам не маюць ніякіх прадуктаў, 48 сем'яў у колькасці 257 чалавек пачынаюць апухаць, у сувязі з чым «дысцыпліна ў калгасах з кожным днём пагаршаецца, і распаўсюджваюцца «панічныя настроі» [2, с. 108]. У Чарняхоўскім раёне недахоп прадуктаў харчавання суправаджаў крадзеж. Сяляне перарэзалі ўсю птушку, дробную жывёлу, паўсюдна сталі забіваць кароў, коней, у тым ліку і з калгаснага статка. Масавая дыстрафія пацягнула за сабой смерць людзей ад знясіпення, самазабойствы на глебе голаду і нават выпадкаў людаедства [2, с. 108].

У сувязі з цяжкім эканамічным становішчам адміністрацыя вобласці вымушана была звярнуцца за дапамогай да саюзнага ўрада. Аднак толькі ў канцы мая 1947 г. вобласці была прадстаўлена невялікая дапамога – «Сталінская пайка» – два пуды збожжа на душу [2, с. 108]. Да восені далі першыя ўраджаі прысядзібных участкаў, асваенне якіх пачалося ў 1946 г., што трохі зняло вастрыню становішча.

Сельскагаспадарчае перасяленне ў Калінінградскую вобласць працягвалася, аднак, у адрозненне ад першых гадоў – у меншых маштабах. Планы перасялення па рэспубліцы ў сярэднім складалі ад 300 да 500 сем'яў у год. Так, у 1954 г. перасялілася – 500 сем'яў [21, л. 77], 1955 г. – 200 сем'яў [22, л. 34], 1957 г. – 300 сем'яў [23, 74]. У студзені 1957 г. на рэспубліканскай нарадзе загадчыкаў абласнымі аддзеламі па перасяленні і арганізаваным набору працоўных, з прысутнасцю прадстаўнікоў Міністэрстваў і ведамстваў БССР і прадстаўніка Дзяржэканамкамісіі, загадчык перасяленчага аддзела РСФСР адзначыў, што «Калінінградская вобласць увайшла ў склад РСФСР пустой і амаль усю яе засялілі. І ў далейшым менавіта БССР яе і будзе засяляць» [23, л. 8]. Аднак, пачынаючы з сярэдзіны 50-х гг., планы ў Калінінградскую вобласць у параўнанні з папярэднімі гадамі сістэматычна не выконваліся, аб чым сведчылі дакладныя зпіскі начальніку Галоўнага упраўлення перасялення і арганізаванага набору працоўных пры СМ БССР. У 1954 г. Галоўнае упраўленне перасялення і арганізаванага набору працоўных пры СМ БССР паведамляла ў Галоўнае перасяленчае ўпраўленне пры СМ РСФСР, што рэспубліка не можа пага-

дзіцца з перасяленнем 200 сем'яў калгаснікаў. У лісце падкрэслівалася, што, як паказала практыка папярэдніх гадоў, перасяленне ў калгасы Калінінградскай вобласці праходзіла з вельмі вялікімі цяжкасцямі. Першым за ўсё гэта выявілася ў адсутнасці матэрыяльнай зацікаўленасці калгаснікаў, а таксама дрэнных сацыяльна-бытавых умовах жыцця, што прывяло да вяртання значнай часткі сем'яў, пераселеных у 1954 г. у Калінінградскую вобласць.

Перасяленне ў Калінінградскую вобласць патрабавала ад дзяржавы, перасяленчых органаў сталага ўдасканалення гэтага працэсу. Спецыфічная асаблівасць працоўных рэсурсаў Калінінградскай вобласці заключалася ў тым, што асновай яе фарміравання з'яўляўся не натуральны прырост, а арганізаванае перамяшчэнне насельніцтва з іншых рэгіёнаў краіны, г. зн. міжрэспубліканскія перасяленні. У сілу геаграфічнага становішча БССР стала асноўным пастаўшчыком сельскага і іншага працаздольнага насельніцтва ў Калінінградскую вобласць.

Па няпоўных даных, за 1946–1956 гг. з рэспублікі ў Калінінградскую вобласць было пераселена больш за 5 000 сем'яў, што склала каля 30 000 чалавек [25]. Перасяленне беларусаў у Калінінградскую вобласць паклала пачатак міграцыі сельскага насельніцтва, у межах якой з БССР у раёны асваення цалінных і абложных зямель выехала значная частка працаздольнага насельніцтва. Вынікам гэтага стала дастаткова складаная дэмаграфічная сітуацыя, якая пацягнула значную дэфармацыю структуры насельніцтва, і самае небяспечнае – гэта ўстойлівае памяншэнне яго колькасці [26].

ЛІТАРАТУРА І КРЫНІЦЫ

- Злотников, А.Г. Демографическое измерение современной Беларуси / А.Г. Злотников. – Минск: Право и экономика, 2006. – 212 с.; Манак, Б.А. Людские потери сельской местности, их причины, масштабы и последствия / Б.А. Манак, Е.А. Антипова, В.М. Яцужно // Социология. – 2001. – № 1. – С. 41; Никитенко, П.Г. Состояние и тенденции демографического развития Беларуси / П.Г. Никитенко, А.А. Раков. – Минск: ИОО «Право и экономика», 2003. – 61 с.; Шахотько, Л.П. Воспроизводство населения Белорусской ССР / Л.П. Шахотько. – Минск: Наука и техника, 1985. – 125 с.
- Бодак, А.Ю. Национальная политика в БССР (1943–1955): дис... канд. ист. наук: 07.00.02. / А.Ю. Бодак. – Минск, 1996. – 162 с.; Костяшов, Ю.В. Калининградская область в 1947 – 1948 гг. и планы ее развития / Ю.В. Костяшов // Вопросы истории. – 2008. – № 4. – С. 105–112; Поспелов, К.А. Влияние миграции на формирование и использование трудовых ресурсов в отдельном регионе / К.А. Поспелов // Народное хозяйство Калининградской области: проблемы и пути развития. – Калининград, 1977. – С. 19–31.
- Национальный архив Республики Беларусь. – Фонд 7. – Оп. 3. – Д. 1921 Материалы о переселении колхозников в Калининградскую область (постановления, справки, списки переселенцев) 1.07.1946 – 31.12.1946 гг.
- НАРБ – Фонд 7. – Оп. 3. – Д. 134 Постановления ЦК КПБ и СМ БССР 1138/318 – 2276/377. 8.01.1946 г. – 17.12.1946 г.
- НАРБ. – Фонд 7. – Оп. 3. – Д. 1931 Переписка с Советом Министров Союза ССР и РСФСР по вопросам переселения и репатриации. 12.03.1947 – 22.10.1947 гг.
- НАРБ. – Фонд 4п. – Оп. 61. – Д. 295 Протокол заседания бюро ЦК КП(б)Б № 346 – 20.07.1946 г.
- Подсчитано автором по материалам фондов НАРБ. – Фонд 7. – Оп. 3. – Д. 1931, л. 48; Фонд 7. – Оп. 3. – Д. 1936, л. 8; Фонд 7. – Оп. 7. – Д. 1957. – Л. 1, 5; Фонд 7. – Оп. 7. – Д. 1957. – Л. 16–19
- НАРБ. – Фонд 7. – Оп. 3. – Д. 1944 Материалы переселения граждан в Калининградскую область (планы, отчеты, протоколы, докладные записки) 4.01.1949 – 23.12.1949 гг.
- Калининградская партийная организация в борьбе за освоение области, завершение строительства социализма и построение коммунизма. – Калининград, 1977. – 126 с.
- НАРБ. – Фонд 7. – Оп. 3. – Д. 1936. Материалы о переселении белорусов в Калининградскую область (планы, решения, переписка). 9.11.1948 – 23.11.1948 гг.
- Баркун, Г.И. Перасяленцы / Г.И. Баркун // Звязда. – 2007. – 12 сн. – С. 2
- Фонд 7. – Оп. 3. – Д. 1952. Переписка с отделом переселения и репатриации Брестского облисполкома. 1.02.1950 – 18.12.1950 гг.
- Фонд 7. – Оп. 3. – Д. 1955. Переписка с отделом переселения и репатриации Гродненского облисполкома. 6.02.1950 – 11.12.1950 гг.
- Степков, В.В. В «Новых районах». Из истории освоения Карельского перешейка. 1940–1941, 1944–1955 гг. / В.В. Степков, С.А. Балашов. – СПб.: Нордмедиздат, 2001. – 143 с.
- Фонд 904. – Оп. 1. – Д. 37. Докладные в ЦК КПБ и Совет Министров БССР о работе, проведенной Главным Управлением 3.03.1961 – 8.12.1961 гг.
- Фонд 787. – Оп. 3. – Д. 11. Докладные записки в Совет Министров БССР и ЦК КПБ по вопросам переселения. 29.01.1952 – 5 нояб. 1952 г.
- НАРБ. – Фонд 4п. – Оп. 81. – Д. 464. Протокол заседания бюро ЦК КП(б)Б № 169. – 18.08.1951
- Фонд 7. – Оп. 3. – Д. 1950. Переписка с отделом переселения и репатриации Барановичского облисполкома. 4.02.1950 – 24.12.1950 гг.
- Фонд 787. – Оп. 3. – Д. 10.
- Материалы исследования: науч. сб. / отв. ред. В.Н. Маслов. Комитет по делам архивов администрации Калининградской области. – Калининград: КГУ, 2003. – Вып. 4. – 229 с.
- Самая западная: сб. док. и материалов о становлении и развитии Калининградской области. В 4 вып. / сост. В.М. Арнаутович, А.И. Климова, Э.М. Колганова и др.; редкол. В.С. Исупов (гл. ред.). – Калининград: Кн. Издательство, 1980. – 195 с.
- НАРБ. – Фонд 7. – Оп. 3. – Д. 1958. Переписка с отделом переселения и репатриации Молодечненского облисполкома. 6.02.1950 – 21.12.1950 гг.
- НАРБ. – Фонд 7. – Оп. 3. – Д. 1945. Материалы о переселении граждан в Карело-Финскую ССР и Сахалинскую область (докладные записки, отчеты, переписки). 1.09–1.1949 – 28.12.1949 гг. (повтор п. 99)
- Фонд 904. – Оп. 1. – Д. 4. Квартальные планы работы и переписка с организациями и учреждениями. 14.07.1955 – 31.12.1955 гг.
- Фонд 7. – Оп. 3. – Д. 1931. – Л. 37; Фонд 7. – Оп. 3. – Д. 1931. – Л. 48; Фонд 7. – Оп. 3. – Д. 1936. – Л. 23; Народное хозяйство Калининградской области: проблемы, пути развития. – Калининград, 1977. – С. 25, Фонд 904. – Оп. 1. Д. 5. – Л. 95, Фонд 904. – Оп. 1. – Д. 4. – Л. 42; Фонд 904. – Оп. 1. – Д. 13. – Л. 110.
- Лин, Д. Демографические процессы в Беларуси во второй половине XX века // Д. Лин, С. Прядыбайло // Białorus w XX stuleciu w kregu kultury i polityki. Seria: Białorus polityka – history – kultura / Pod redakcją Doroty Mihaluk. – Wydawnictwo Naukowe. – Toruń, 2007. – С. 189–190.

SUMMARY

In this very article the author tried to recreate the process of the moving of the Belarusian people to Kaliningrad region in the years of 1946–1947 on the ground of the new published archives materials. The laws of

the Minister's committee of the USSR and BSSR that appeared after the war took place because of the necessity to restore the economy of Kaliningrad region after

the war and at the same time they influenced the demographical situation in the Republic, the degree of migration in particular.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ